אור הצפון — יום הדין

יום הדיקאנו מתארים לנו שקשה ביותר הוא דינו של האדם, שמענישים אותו על עוונותיו. אבל אם נעיין בדברי חז"ל נראה שיום הדין בו יופיע האדם לפני הקדוש ברוך הוא ויכיר כמה חטא לפניו במשך כל ימי חייו - הוא קשה וחמור הרבה יותר מהדין עצמו.

"ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף וגו' ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" (בראשית מה). אבא כהן ברדלא אומר: אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה: בלעם חכם של אומות לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתונו, שנאמר: 'ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא' (במדבר כה). יוסף קטנו של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו. הדא הוא דכתיב: 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו', לכשיבוא הקדוש ברוך הוא ויוכיח עם כל אחד ואחד לפי מה שהוא, וכו' על אחת כמה וכמה" (בראשית רבה צג:י).

הרי באמת היתה התודעותו של יוסף לאחיו בשורה גדולה להם. כי הלא הם חיפשו אותו בכל ארץ מצרים ונכנסו בשערים מיוחדים והתפזרו בשווקים שונים כדי למצוא אותו, כי חששו שמא נטמע בין המצרים או אולי נאבד לגמרי מן העולם. וגם לא יכלו לעמוד בפני צער אביהם. והנה פתאום הופיע לפניהם כשהוא חי וקים ועומד בדרגה גבוהה כזו של מושל בכל ארץ מצרים ומשנה למלך פרעה. והם גם נוכחו שבמעשה מכירתם אותו לא עוללו לו רעה. ולהיפך זו היתה סיבה לעליתו לגדולה ומתוך כך גם נגרמה הצלה לכל העולם מכליון. כפי שיוסף טען לפניהם: "ועתה אל תעצבו ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם".

ובכל זאת, בשעה שיוסף התודע לפניהם נבהלו מפניו ולא יכלו להוציא הגה מפיהם. מרוב הבושה שהרגישו כלפיו על אשר מכרוהו. ואף על פי שיוסף לא הוכיח אותם כלל ועוד הרגיע אותם. באמרו: "וישלחני אלהים לפניכם לשים לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה", עם זה לא יכלו להירגע ולא מצאו מלה בפיהם לענות אותו.

ולא עוד אלא שהאחים היו מרוצים יותר לוא לא היה יוסף מדבר אתם דברי ניחם ופיוסים אלא היה מתאכזר כלפיהם ומעניש אותם קשות, כי אז היו רואים בזה ספוק מה שלפחות באו על ענשם, וכפי שטענו לאחר מכאן: "'לו ישטמנו יוסף והשב ישים לנו את הרעה אשר גמלנו אותו (בראשית נ), כלומר: "הלואי שישטום אותנו וישיב לנו רעה". אבל לאחר שיוסף לא הוכיח אותם כלל ועוד ניחם אותם, לא היה גבול להתבישותם ולבהלתם האיומה מפניו.

ואם כלפי בשר ודם ובנסיבות כאלה, כך - כמה נורא יום הדין והתוכחה כשהאדם יופיע לפני מלך מלכי המלכים והוא יוכיחו על מעשיו, ולא על מעשה אחד בלבד כי אם על כל מעשיו במשך כל ימי חייו, ועוד שאין לו שום פתחון פה לפניו ולא שום תקוה וניחום. כמה איומה תהיה הבושה והבהלה

מלפני הקדוש ברוך הוא מיום הדין בלבד, מעצם הופעתו לפניו ומעצם הכרתו כמה חטא לפניו ופשע כנגדו. אין לתאר ואין לשער כמה נורא ואיום הוא היום הזה. ואולי קשה הוא מהדין עצמו, כי הדין והעונש שהוא מקבל מהקדוש ברוך הוא מביא הקלה להרגשת בושתו, כאמור לעיל. (ושמא משום זה הרשעים מצדיקים עליהם את הדין ואומרים (עירובין יט): "יפה דנת וכו' ויפה תיקנת גיהנום לרשעים וגן עדן לצדיקים").

ואמנם אמרו חז"ל: "בשעה שהקדוש ברוך הוא מגלה שכינתו על ישראל אינו נגלה עליהם כאחת, מפני שאינם יכולים לעמוד באותה טובה בפעם אחת, שאם יגלה להם טובתו כאחת ימותו כולם וכו'. צא ולמד מיוסף בשעה שנתודע לאחיו לאחר כמה שנים, אמר להם אני יוסף אחיכם, מתו כולם ולא יכלו לענות אותו וכו', הקדוש ברוך הוא - על אחת כמה וכמה" (תנחומא דברים א).

הרי כבר עמדו חז"ל על כך כמה נורא יהיה היום שהקדוש ברוך הוא יתגלה, ואם כי יש בכך הנאה עצומה לאין שיעור, כפי שחז"ל רואים בזה גילוי טובתו של הקדוש ברוך הוא, בכל זאת עצם הכרת האמת תגרום בהלה גדולה כזו עד שאם היא תבוא בבת אחת ימותו כולם. ועל אחת כמה ביום דינו של אדם בשעה שהוא יעמוד בפני תוכחתו של הקדוש ברוך הוא, והיא תבוא בבת אחת, כמה נורא ואיום הוא אותו יום ומי יכילנו.